

ÜNİVERSİTE SEÇME SINAVLARI ÜZERİNE

güney gönenc

1976 Üniversite Seçme Sınavı geçtiğimiz günlerde yapıldı. Verilen resmi bilgilere göre 30 000 kişilik bir görevli kadronun gözetiminde, 1021 binanın 10 3A2 salonunda yapılan sınavta 316 341 kişi katıldı. Bu 316 341 adayın 45 000'i üniversite ve yüksek okullara girebilecek; demek ki başvuran her 100 kişiden yaklaşık 14'ü yüksek öğrenime alınacak. Her yıl olduğu gibi bu yıl da sınavlarda kimi yerlerde olaylar çıktı. "Güvenlik kuvvetlerine yardımcı" güçler yer yer etkinlik gösterdiler, hemen her sınav binası dolayında bildiriler dağıtıldılar. Gazeteler çeşitli sınav merkezlerinde sınava giren kimi adayların üzerinde cevap anahtarlarının yakalandığını yazdı. Bu anahtarların kodlanmış olarak kimi adaylara ulaştığı yolunda yoğun söylentiler var. Böylece yakalanan bir anahtarın gerçek cevap anahtarına uymadığı, demek ki sahte olduğu, kolaylıkla söylenebilir.

1. FIRSAT EŞİTSİZLİĞİ

üniversite giriş sınavlarının fırsat eşitliği sağlamadığı giderek daha çok vurgulanıyor. Bu sınavlardaki fırsat eşitsizliğinin en belirgin örneklerinden biri olarak, Türkiye'deki liselerin (mezunlarının) 1974 seçme sınavında aldıkları pu-

anlara göre sıralaması verildi. Mezunları sınava girmiş olan toplam 1279 lise ve dengi okul içinde özel okullar, yabancı okullar (kolejler) baş sıralarda yer alıyor. Bir'inci sırada Fen Lisesi (Ankara) geliyor; bunu şu okullar izliyor: özel Alman Lisesi (İstanbul), Amerikan Robert Lisesi (İstanbul) Bornova Koleji (İzmir), Özel Saint Joseph Lisesi (İstanbul) İstanbul Erkek Lisesi, Üsküdar Amerikan Kız Koleji. Örneğin Adana Akşam Lisesi bu listede 749. sırada, Yerköy (Yozgat) Lisesi 803. sırada. 1279 okul-luk bu uzun liste bir günlük gazetede günlerce tefrika edildi. 1975 seçme sınavlarında en yüksek puanları tutturana 50 öğrenciye de kimi bankalarımız, çarşaf kadar gazete ilan-

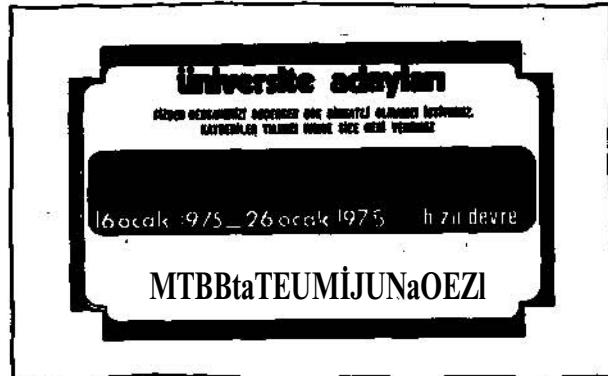
ları ile duyurarak, özel ödüller verdiler. Bu 50 kişiden 17 tanesi Fen Lisesini bitirmiş, 12 tanesi ise özel liselerden. 50 öğrencinin kentlere bölümü şöyle: Ankara 27, İstanbul 16, İzmir 2, Öteki İller 5.

Üniversite seçme sınavlarını fırsat eşitliği açısından çok daha ayrıntılı bir biçimde inceleme olanağı bir süredir elimizde. 1974 seçme sınavlarına katılan adaylar üzerinde Devlet Planlama Teşkilatı bir anket uygulamıştı. Bu anketin sonuçları Devlet İstatistik Enstitüsünce yayımlandı(1,2). 1974 sınavına giren 229 907 adaydan 165 625'i DPT'nin bu anketine katılmış. Tümü 130 sayfa tutan anket sonuçlarının burada yalnızca birkaç tanesi üzerinde duracağız.

1.1. Sınavı Kazananların İllere Göre Dağılımı

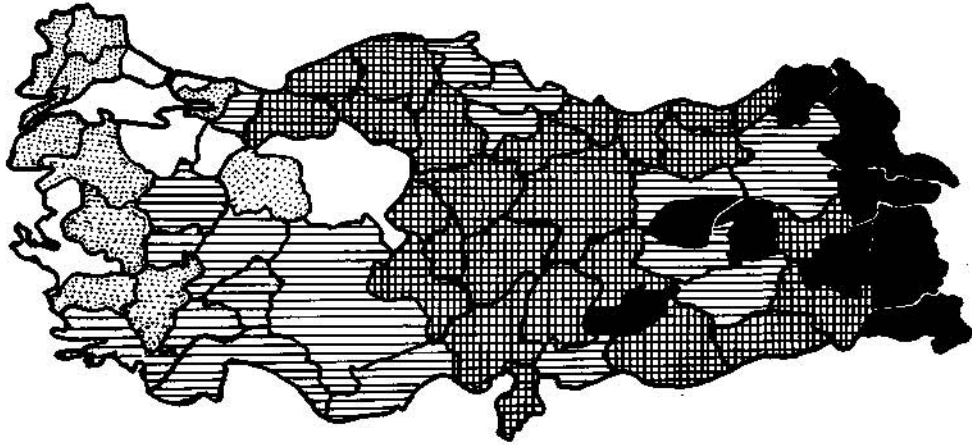
Sınavı kazananların geldikleri (başvurdukları) illere göre da-

- (1) Milli Eğitim İstatistikleri. 1974 Üniversitelerarası Seçme Sınavı Anket Sonuçları ve 1974-75 öğretim yılı başı Yüksek öğretim İstatistikleri. DİE, 1975, Ankara.
- (2) Bu anketin sonuçlarının bir çözümlemesi için bak: İlhan Tekeli, Üniversiteye Girişte Fırsat Eşitsizlikleri, Ekonomi-Politika, 3 Kasım 1975.

"HIZLI DEVRE" KURSLARI İLE NASIL
"I VI" KAZANILDIĞININ RESMİDİR!

Güney Gönenc, Y.Prof .Dr., ODTÜ

LH 20'den yukarı

12 - 16

IH 16 - 20

7 - 12

7'den aşağı

Şekil 1. 1974 üniversite seçme sınavlarına giren adayların başvurdukları illere göre sınavı kazanma şansları (yüzde olarak). (Türkiye ortalaması: 16,2)

gılımlı, eğitimde fırsat eşitsizliğinin somut bir belgesi olarak ortaya çıkıyor. Sınav kazanma oranı (şansı) en yüksek ilimiz İzmir; bu ilden başvuran her 100 kişiden 25,7'si (her 3,9 kişiden biri) sınavı kazanıyor. Buna karşılık en sondaki Hakkari'den başvuran

her 100 kişiden ancak 3,5'u (her 29 kişiden biri) sınavı kazanıyor(3). Demek ki İzmir'den gelen öğrencinin kazanma şansı, Hakkari'den gelene göre 7,3 kat fazla. Bu sayılar Tablo 1'de en üst ve en alt kümedeki iller için verilmiştir. Şekil 1'de de bütün iller 5 küme içinde gösterilmiştir.

Bu sayılar, üniversite kaplarına gelebilenler arasındaki oranları vermektedir. Soruna bir de bir ilden üniversite seçme sınavına gelenlerin o ilin toplam nüfusuna oranı açısından bakarsak, çok daha dengersiz bir durum karşımıza çıkar (Tablo 1, B sütunu). Ankara'da 1 nüfus başına 12 kişi sınava girerken, bu sayı Hakkari'de binde 0,9'a düşmektedir (Ankara'nın 13'te 1'i). Son olarak, Tablo 1'in C sütununda 1974 yılında her ilden nüfusun her 100 000'i için kaç kişinin

üniversiteye girdiği gösterilmiştir. Burada en yüksek ve en düşük düzeydeki illere ilişkin sayıların oranı $259,4/3,1 = 83,7$ olmaktadır.

1.2. Sınavı Kazanmada Kent-Kır Farklılaşması

Sınava katılanların oturdukları yerin kentte yada kırdaki olması açısından ortaya çıkan durum ise Tablo 2'de görülmektedir. Kırdaki yaşayanların toplam nüfusa oranı X 58,2 olduğu halde, kırdaki yaşayanların seçme sınavına girmede payı % 30,3; sınavı kazananlar arasındaki payı ise Z 18,6'dır.

İL	A	B	CA-B
izmir	25,7	7,4	190,2
istanbul	25,6	8,0	204,8
Ankara	21,8	11,9	259,4
Bursa	20,5	4,0	82,0
Bilecik	20,0	2,5	50,0
BHUs	7,0	2,5	17,5
Van	6,6	3,3	39,3
Kars	6,5	5,2	33,8
Artvin	6,1	6,7	40,9
Tunceli	6,0	5,8	34,8
Bingöl	5,5	1,7	9,4
Adıyaman	5,3	2,6	13,8
Ağrı	4,5	2,6	11,7
Hakkari	3,5	0,9	3,1
Türkiye Ortalaması	16,2	5,7	92,7

A: 1974 seçme sınavlarına girenlerin başvurdukları illere göre sınavı kazanma şansları (yüzde olarak).
B: tidede yaşayan her 1000 kişi başına sınava girenler sayısı.
C: ilde yaşayan her 100 000 kişi başına yıllık öğrenime girebilenler sayısı
Yalnızca A katsayısı bakımından en üst ve en alt kümeye giren 111er gösterilmiştir.

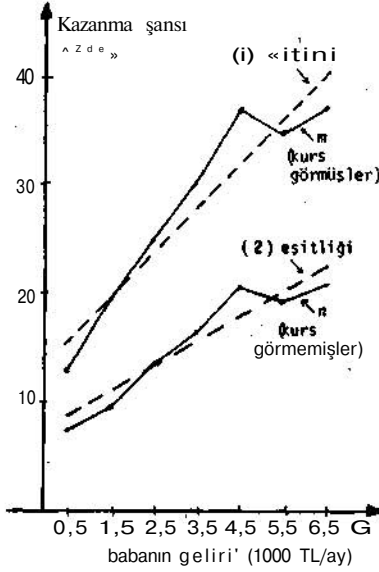
Tablo 1.

(3) Oranlar değil de, üniversiteye girenler sayısı olarak düşünürsek, 1974 yılında İstanbul'dan 7911, Ankara'dan 6680, İzmir'den 3172 kişinin; buna karşılık Bingöl'den 20, Hakkari'den 4 kişinin üniversiteye girmeye hak kazandığını görürüz.

	Nüfus dağılımı 1975 sayımı (4) (yüzde)	Sınavı girenler dağılımı (yüzde)	Sınavı kazananlar dağılımı (yüzde)
Kent	41,8	69,7	81,4
Kır	58,2	30,3	18,6

Tablo 2. Adayın oturduğu yerin kentte (il-ilçe merkezi) yada kırdaki (bucaq, köy) olmasına göre durum.

(4) 26 Ekim 1975 genel nüfus sayımı, telgrafla alınan geçici sonuçlar, DİE, 1975, Ankara.

Şekil 2. Baba gelirine ve kurs görme durumuna göre sınavı kazanma şansı.

1.3. Sınavı Kazanmada Baba Kazancının ve Sınavdan önce Kurs Görmüş Olmanın Etkileri

Sözünü ettiğimiz DİE yayınının 42. ve 88. sayfalarında baba kazancına ve kurs görmüş olup olmamaya göre sınavı girenlerin ve kazananların sayıları verilmiştir. Bu sayılardan Tablo 3 düzenlenmiştir. Tablo 3'de elde edilen m (kurs görmüş bir adayın kazanma şansı) ve n (kurs görmemiş bir adayın kazanma şansı) değerleri Şekil 2'de baba gelirleri gruplarının orta değerlerine (G) karşı çizilmiştir. Şekilden, m ve n değerlerinin G ile hemen hemen doğrusal bir ilişki içinde oldukları görülmüştür. En küçük kareler yöntemiyle doğrusal bağıntılar

$$m = \frac{G}{2AO} + 13,4 \quad (D)$$

$$n = \frac{G}{429} + 7,3 \quad (2)$$

olarak elde edilir. Bu bağıntılar Şekil 2'de gösterilmiştir. Buradan üniversiteye girme şansının kurs görmemiş bir aday için aylık baba gelirinin her 429 TL'si için (yüzde) 1 puan artmakta olduğu görülür. Bu rakam kurs görmüş bir aday için 240 TL/ay'dır.

1.4. Sınavı Kaçınıcı Kez Girildiğinin Etkisi

Sınavı kaçınıcı kez girildiği ile kurs görme durumu ve kazanma şansı arasında ilginç bağıntılar gözlenebilmektedir. Fazla ayrıntılarına girmeyeceğimiz bu konuda birkaç noktaya değineceğiz. Tablo 4'de görüldüğü gibi kurs görmüşlerin oranı 1. kez sınavı girenlerde küçükken 2., 3. ve 4. kez sınavı girenlerde büyümektedir. Buradan kurs görenlerin sınavı "asıl" girişlerinin 2. kez olduğunu

Sınavı kaçınıcı kez girdiği	Kurs Görmüş		Kurs Görmemiş		B/C
	tüm adayların yüzdesi	Kazanma şansı B (yüzde)	tüm adayların yüzdesi	Kazanma şansı C (yüzde)	
1. kez	7,4	28	92,6	11	2,5
2. kez	24,4	26	75,6	12	2,2
3. kez	24,1	20	75,9	14	1,4
4. kez	19,0	17	81,0	12	1,4
Tüm Adaylar	14,6	25	85,4	12	2,1

Tablo 4. 1974 yılında sınavı girenlerin kaçınıcı kez girdikleri ve kurs görmüş-görmemiş olduklarına göre dağılımları ve kazanma şansları. B/C oranı, kabaca, kurs görmüş olmanın üstünlüğünü belirlemektedir.

söyleyebiliriz. Ne var ki kurs görmeyenlerde kazanma şansı 1. kezden 4. keze doğru az da olsa bir artış gösterirken, kurs görmüşlerde düşüş göstermektedir; kurs görmüşlerin kurs görmemişlere göre şans üstünlüğünü gösteren B/C katsayısı da 2,5'tan 1,4'e kadar düşmektedir.

Tablo 4'de 1974'te ankete katılanlar arasında 24 138 kişinin kurs gördüğü anlaşılmaktadır; bu, tüm sınavı girenler için 33 000 dolayında bir sayı verir. Bu sayının 1976'da 50-80 bin dolayında olduğu tahmin edilebilir. Bu da, yine genel ve yaklaşık bir tahminle yarım milyar TL dolayında bir parasal çerçeve demektir, özel dersanelerin varlık nedenleri tartışılırken bu konu üzerinde önemle durmak gerekir.

1.5. Baba Mesleğinin Etkisi

Seçme sınavını kazanmada baba mesleğinin de önemli bir etmen olduğu gözlenmektedir. Her baba mesleği grubunun seçme sınavını kazanma şansı Tablo 5'de gösterilmiştir.

G	S	K	A	D	m	n
babanın geliri TL/ay	toplam sınavı girenler	kurs görmüş olmaları	sınavı kazananlar	sınavı kazananlardan kurs görmüş olanlar	kurs görmüş bir adayın kazanma şansı (yüzde)	kurs görmemiş bir adayın kazanma şansı (yüzde)
0-999	27 456	1 948	2 204	248	12,7	7,7
1000-1999	62 791	7 079	6 915	1 375	19,4	9,9
2000-2999	35 530	5 772	5 528	1 429	24,8	13,8
3000-3999	16 458	3 665	3 172	1 098	30,0	16,2
4000-4999	7 028	1 823	1 765	679	37,2	20,9
5000-5999	6 253	1 753	1 472	607	34,6	19,2
6000+	6 251	1 589	1 569	593	37,3	20,9
bilinmeyen	3 858	509	461	127	--	--
TÜRKİYE	165 625	24 138	23 086	6 156	25,5	12,0

Tablo 3. Babanın aylık geliri ve kurs görme durumuna göre adayların kazanma şansları. $[m = D/K ; n = (A-D)/(S-K)]$

Bu bulgular karşısında, bugün yapılmakta olan seçme sınavlarının sonuçlarını büyük ölçekte (global) benzer biçimde verecek üstelik her yıl adaylardan alınan harçlarla çerçevesi 75-80 milyon TL'na erişen, 30 000 gözcülü, 10 000 salonlu büyük organizasyonlar gerektirmeyecek bir yöntemi, sınavlar yerine önerebiliriz. Bu yöntemde adaylara hangi ilden geldikleri, baba gelirleri, baba mes-

Baba mesleği	Kazanma şansı ^yüzde)
Serbest meslek, memur	20
Sanayici	19
Tüccar	17
Esnaf ve sanatkâr	13
İşçi	12
Çiftçi	8

Tablo 5. Adayların baba mesleğine göre seçme şansını kazanma şansı.

1 ekleri, kırdan mı kentten mi oldukları, kurs görüp görmedikleri ve buna benzer daha birkaç soruya karşılık verecekleri bir form doldurtulur. Adaydan, kimi sorulara ilişkin belgeler de istenir. Her soruya verilen karşılıklar belirli ağırlıklarla çarpılarak adayın sıralama puanı saptanır. Böyle bir yöntem bugünkü eşitsizlikleri yine koruyacak, ancak çok daha az masraflı olacaktır. Ayrıca sorular el altından kimi adaylara verildi-verilmedi tartışmaları da engellenmiş olacaktır.

2. ÜNİVERSİTE SEÇME SINAHLARI NEYİ SEÇİYOR?

Buraya kadar seçme sınavlarının yarattığı fırsat eşitsizliği üzerinde durduk ve bu sınavların yarattığı fırsat eşitsizliğini -yalnızca birkaç açıdan da olsa- kanıtladık. Şimdi akla şu soru geliyor: Üniversitelerimizin eğitim sığıları bir veri olarak belirli olduğuna göre ve üniversiteye girmek isteyenlerin sayısı bu sığınanın çok üstünde olduğuna göre, bu istekliler içinde en yeteneklileri, en zekileri ya da bilgilerini seçmek zorunda değil miyiz? Zaten kısıtlı olan eğitim olanaklarımızı -salt fırsat eşitliği sağlayabilmek için- en yeteneklilere ayırmaktan vaz mı geçmeliyiz?

Bu sorun, aslında, bu biçimde soyutlanarak ele alınması

gereken bir sorun. Örneğin, bu sorunu ülkedeki genel sosyo-ekonomik dengesiz yapıdan, orta öğretimin sorunlarından, genel olarak eğitim planlamasından, üniversitelerin ve yüksek okulların sorunlarından, toplumun eğilimlerinden ayırarak incelemek olanaksız. Ama, biz burda bu sorunu şimdilik kendi başına ele alacağız ve tartışacağız.

Üniversite seçme sınavlarının amacının, bugünkü durumda, üniversiteye girdikten sonra en başarılı olacak öğrencileri seçmek olduğu söylenebilir. Şimdi, bu konuda yapılmış bir kaç bilimsel araştırmanın bulgularını sergilemeye çalışalım.

Giriş sınavlarının geçerliğini irdeleyen çalışmalarda öğrencilerin giriş sınavlarında belirli bir testten aldıkları puanlarla üniversitedeki başarıları iki değişken olarak ele alınır ve aralarındaki ilişki (korelasyon) katsayıları bulunur (5). Bu çalışmalardan ilkinin Tan yapmıştır(6). Tan, 1961-1962 öğrenim yılında ODTÜ'ye alınan öğrencilerin birinci yıl sonunda tutturdıkları not ortalamaları ile giriş sınavında aldıkları toplam puanlar arasında 0.16 ile 0.48 arasında değişen ilişkiler bulmuştur(8). Yine aynı çalışmada not ortalaması ile giriş sınavlarındaki beş ayrı test'in

herbiri ile olan ilişkiler -0,44 ile 0,48 arasında bulunmuştur, ilişkilerin çoğu 0.30 ile 0.40 arasında toplanmıştır(7).

Kendir(9) Siyasal Bilgiler Fakültesine 1965-1966 ders yılında alınmış olan öğrencilerin giriş sınavlarının çeşitli testlerinden aldıkları puanlarla fakültedeki bir yıl sonundaki başarıları arasındaki ilişki katsayılarını veriyor. Bu katsayılar toplam puan için 0,24; zeka puanı için -0,02; fen bilimleri puanı için 0,80 ve sosyal bilimler testi puanı için 0,28'dir(7). Kendir sonuç olarak SBF giriş sınavlarında kullanılan testlerin üniversite başarısını yordama (predict) yönünden bir katkısı olmadığı görüşünü belirtmiştir. Kendir, başka bir çalışmasında(10) Hukuk Fakültesi için benzer bir inceleme yapmış, giriş sınavındaki toplam puanla birinci yıl sonu başarı durumu arasındaki ilişkiyi 0,14 olarak bulmuştur. Zeka puanı yine sifıra yakın negatif ilişki katsayısı vermiştir!

Şimdi de bir başka araştırmayı ele alalım. Bu araştırma Hacettepe Üniversitesinde yapılmış. Hacettepe Üniversitesi her bölüme ait kontenjanının % 20'sini sınavsız olarak lise birinci, ikinci ve üçüncülerinden almaktadır. Fakat bu öğren-

(5) I.E.Özgüven, Üniversite Öğrencilerinin Akademik Başarılarını Etkileyen Zihinsel Olmayan Faktörler - Bir Araştırma, Ankara, 1974, s.13.

(6) H.Tan, Giriş Sınavlarımızı İyi Öğrenci Seçebiliyor mu? ODTÜ Yayınları, Ankara, 1966.

(7) I.E.Özgüven, a.g.e., s.14.

(8) İlişki (korelasyon) katsayısı, bilindiği gibi, iki (kimi zaman daha çok) değişken arasında bir bağıllık olup olmadığını belirleyen bir katsayıdır. Genellikle iki değişken arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığı ölçülür ve bu ilişkiyi belirleyen katsayıya "doğrusal ilişki katsayısı" (genellikle kısaca "ilişki katsayısı") denir. Bu katsayı (r) -1 ile 1 arasında

bir sayıdır. r=0, "iki değişken arasında hiç ilişki yok" anlamına gelir; r=1 ise iki değişken arasında "tam bir doğrusal bağıntı var" anlamına gelir; r negatif ise, ters yönde (biri arttıkça öteki azalan) bir ilişki var demektir, r=-1 ters yönlü ama tam bir ilişki olduğunu gösterir.

(9) S.E.Kendir, üniversite Giriş Sınavları Üzerinde İstatistiksel Bir Deneme. Üniversitelerarası İstatistikçiler Konferansı, Eylül 1967, Ankara.

(10) S.E.Kendir ve C. Tuncer, A.Ü.Hukuk Fakültesi öğrencilerinin Üniversite Giriş Sınavlarında Aldıkları Puanların Birinci Sınıftaki Başarıları ile Karşılaştırılması, A.Ü.Hukuk Fakültesi Dergisi, 1969, 26, S.365-376.

çiler girme şansını ve bölüm tercihini arttırmak için üniversite giriş sınavlarına da girmektedirler. Toker(11); bir bölümü bitirdikleri liselerin birinci, ikinci ve üçüncüleri olduğu halde, üniversite giriş sınavlarında Türkiye'deki hiçbir üniversiteye giremeyecek kadar düşük puan alan % 20 kontenjandan Hacettepe'ye kaydolan; bir bölümü de yeterli puan alan ve puanlarını kullanarak yada % 20 kontenjandan yararlanarak kaydolan lise birinci, ikinci ve üçüncülerinin (173 kişi) Hacettepenin toplam 867 birinci sınıf öğrencisi içindeki başarı durumunu incelemiştir. Toker'in araştırmasından(12) yalnızca birkaç bulguyu aynen aktarıyoruz:

"üniversiteye kaydolan lise birinci, ikinci ve üçüncülerinin tümüne ait giriş puanları ortalamaları birinci yılın diğer öğrencilerinin giriş puanları ortalamalarından daha düşüktür. Buna karşılık lise birinci, ikinci ve üçüncülerinin tümünün güz semestrindeki başarı ortalamalarının diğer öğrencilerinkinden daha yüksek olduğu bu araştırmanın bulguları arasındadır... Puanlarına göre üniversitenin hiçbir bölümüne giremeyecek olan fakat % 20 kontenjandan kaydolan lise birinci, ikinci ve üçüncülerinin başarıları ile bütün diğer birinci yıl öğrencilerinin başarıları arasında, Türkçe dersi, hariç, fark yoktur. Bu sonuç, liseyi ilk Üç dereceyle bitirmiş olmanın, tek başına, üniversitede diğer öğrenciler kadar başarılı olmayı yordayabilecek güçte olduğu düşüncesini desteklemektedir. Giriş sınavında üniversitenin herhangi bir bölümüne girecek kadar puan alamayan [birinci, ikinci ve üçüncü olarak mezun] öğrencilerin matematik ve yabancı dil derslerinde diğer öğrenciler kadar başarılı oldukları halde, Türkçe dersinde onlar kadar ba-

(11)F.Toker, B.Uçunkaya ve G.Gülcü, 1968-1969 öğretim yılında Hacettepe üniversitesine Kaydolan Lise Birinci, İkinci ve Üçüncülerinin Başarıları Üzerinde Bir Araştırma, H.ü.öğrenci İşleri Öd. Araştırma Bölümü, Ankara, 1969.

(12)F.Toker, a.g.e., s.25-26.

şan gösterememelerinin nedeni aranmış ve bu öğrencilerin daha çok eğitim olanakları dar bölgelerden geldikleri görülmüştür (Tablo 10) (13).

Bu sonuç, bu öğrencilerin hem Üniversitelerarası Giriş Sınavında düşük puan almalarını hem de Türkçe dersinde daha az başarılı olmalarını açıklar mahiyettedir..."

Anılan yapıtın "Özet ve Sonuç" bölümünde ise(14) araştırmacılar şöyle diyorlar:

"... lise birinci, ikinci ve üçüncülerinin birinci yıl güz semestrindeki başarıları araştırılmış ve bu öğrencilerden puanları girdikleri bölüm için yetersiz olanların diğer birinci yıl öğrencileri kadar başarı gösterdikleri saptanmıştır (11).

Bu bulgular karşısında özgüven(15) şöyle diyor: "Üniversite giriş sınavlarında hiçbir üniversiteye giremeyecek derecede başarısız oldukları halde bu öğrencilerin, üniversiteye bir hayli yüksek puanlarla giren öğrenciler derecesinde başarı sağlamaları, üniversite giriş sınavlarının geçerliği hakkında ciddi endişeler uyandıracak niteliktedir... memleketimizdeki merkezi örgütün uyguladığı sınav sisteminin de geçerliliğinin çok düşük olduğuna dair ipuçları bulunmuştur."

Yine özgüven, Hacettepe Üniversitesine 1968-1969 öğrenim yılında giren öğrencilerin giriş puanlarıyla üniversitedeki 3. yarıyıl akademik ortalamaları arasındaki ilişki katsayılarını, zihin kabiliyeti testi için 0,051; fen bilimleri testi için 0,142; sosyal bilimler testi için 0,177; yabancı dil testi için 0,201; toplam puan için 0,242 olarak bulmuştur. Bu sayıların çok küçük olması karşısında, özgüven "üniversite giriş sınavlarında kullanılan testlerin üniversitedeki başarıyı yordama gücünün bir seçme sınavından beklenen en iyi öğrencileri seçme maksadına yeterli kadar hizmet etmekte olduğu söylenemez" demektedir.

(13)Bu tablo, yazıyı uzatmamak için buraya alınmadı.

(14)F.Toker, a.g.e., s.28

(15)Özgüven, a.g.e., s.15-16.

Liseyi bitirme derecesi	ÜNİVERSİTEDEKİ BAŞARI DERECESESİ			Toplam
	OST	ORTA	ALT	
Pekiyi	65	27	8	100
iyi	31	38	31	100
Orta	13	24	63	100

Tablo 6. öğrencilerin lise bitirme derecelerine göre üniversitedeki başarı dereceleri. Sayılar belirli lise bitirme derecesindeki öğrencilerin yüzdesini göstermektedir.

İstedikleri bölüme girme durumu	ÜNİVERSİTEDEKİ BAŞARI DERECESESİ			Toplam
	OST	ORTA	ALT	
İstedikleri bölüme girenler	43	37	20	100
İstediklerine yakın bölüme girenler	23	36	41	100
İstedikleri bölüme giremeyenler	25	27	48	100

Tablo 7. öğrencilerin girmeyi istedikleri bölüme girme durumuna göre üniversitedeki başarı dereceleri. Sayılar yüzde olarak verilmiştir.

özgüven çeşitli etmenlerin öğrencilerin başarılarına etkisini de araştırdığı inceleminde öğrencilerin üniversitedeki başarılarıyla yakından ilişkili bulduğu etmenlerden yalnızca ikisini burada almak istiyoruz(16). Bunlardan biri öğrencinin lise bitirme derecesidir. Lise bitirme derecesi ile üniversitedeki başarı derecesi arasındaki ilişki katsayısı 0,37 bulunmuştur, ki bu rakam üniversitedeki başarı ile giriş sınavı puanları arasındaki en yüksek ilişki olan 0,242'nin epey üstündedir (Tablo 6). Değineceğimiz ikinci ilişki öğrencinin istediği bölüme girme durumuyla Üniversitedeki başarıları arasındaki ilişkidir (Tablo 7). tki değişken arasında oldukça önemli bir bağımlılık vardır. İlişki katsayısı 0,26 olarak bulunmuştur.

(16)özgüven, a.g.e., tablo 37 (s.74) ve tablo 44 (s.85).

EĞİTİM BİR TİCETİM MADDESİ DEĞİLDİR!

İlhan Tekeli

İktidarların üniversitelerde ve bazı yüksek okullarda üçlü eğitim yaparak yada başka yöntemlerle büyük sığa artışları yaratmaya çalıştıkları gözleniyor. Siyasetçilerin bu önerilerinin sağlıklı olup olmadığını eleştirmeden önce bilinmesi gereken toplumumuzdaki yüksek öğrenim talebinin niteliğidir. Kentsoylu ailelerimiz, çocuklarının eğitimine daha çok dayanıklı tüketim mallarının gösterişçi tüketimine benzer şekilde yaklaşıyorlar. Birçok ailenin özel araba sahibi olmasındaki davranışı ile, çocuğunu ayrıcalıklı bir "kolej'de okutması aynı tür sosyal "statü" sağlama isteğine dayanıyor. Daha ilkokula girerken, küçük çocukları ayrıcalıklı okulların sınavına sokuyoruz. Bu yaşlardan bir yarışma ortamına giriyorlar, ayrıcalık sağlamanın bilincini ediniyorlar.

Bütün bu istekler, en son hedefine, çocuğun yüksek öğretimde gireceği üniversite ile ulaşacak- Ailenin çocuğu toplumdaki "statüsünü" yada kentsoylu olmaya yaraşan yerini bu üniversite eğitiminden sonra alacak. Hiçbir ailenin gönlü çocuğunu bu "statü" den ve bunun sonucu elde edilen rahat'tan mahrum etmeye el vermiyor. Böylece, öğrenciler daha alt eğitim kademelerinden kendisini hayata çıkaracak okulları seçmiyorlar, yüksek okul kapılarına yığılıyorlar.

EĞİTİM : YATIRIM MALI

Böyle bir talep yapısı akılcı planlama öğretilerine ters düşüyor. Akılcı düşünce, eğitimi bir dayanıklı tüketim malı gibi değil, daha çok bir yatırım malı gibi görme alışkanlığındadır. Eğitim ekonomisi modelleri hep üretimden yola çıkıyor. Gelecekteki üretim miktarının ne olacağını saptayıp, bu üretim için gerekli insan gücünün nasıl yetiştirileceğini bulmaya çalışıyor, ülkenin kıt kaynaklarının en etkin kullanılmasının ne olduğu araştırılıyor, tik bakışta oldukça sağlam bir yol gibi görünüyor ama pratikte toplumsal gerçeklerle bağdaşmıyor, yalnızca üretim ve eğitim sisteminin ilişkisini kurmak yeterli değil, ayrıca bunun toplumun eğitim talebi ile tutarlı hale getirilmesi gerekli, ama kapitalist sistem içinde bunu sağlayacak araçlar yok.

Pek çok sorunda olduğu gibi bu sorunun çözümü de ekonomik analizlerden geçmiyor, siyasal seçmelerden geçiyor. Onu da toplumun güçler dengesi belirleyecek.

(politika, 3 Kasım 1975, kısaltılarak alınmıştır)

Buraya kadar ele aldığımız bulgular üniversitelerarası seçme sınavlarının "en iyi" daha doğrusu "üniversitede en başarılı olacak" öğrenciyi seçmedeki etkinliği üzerinde çok ciddi kuşku duyduğumuz için yeterli olduğu kanısındayız. Bu nedenle örnekleri çoğaltmayacağız.

3. SONUÇ

Seçme sınavlarının başlı başına bir eşitsizlik kaynağı olduğu, ayrıca en başarılı olacak öğrencileri de seçemediği ortaya çıkınca şu soruyla karşı karşıya kalıyoruz: Seçme sınavları neyi seçiyor? Kanımızca, seçme sınavları yüksek öğrenim görme olanaklarından ayrıcalıklı sınıf ve tabakaların

yararlanmasını sağlamanın meşruluk kazandırılmış yöntemidir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, biz bu yazımızda yalnızca seçme sınavlarının kimi nitelikleri üzerinde durduk. Elbette sorunu ülkenin tüm koşulları içinde yerli yerine oturttak ele almak gerekir. Şimdilik, "üniversiteye giriş" sorunu üzerindeki birkaç gözlemi kısa kısa saymakla yetineceğiz.

1. İlk ve orta öğretim düzenimiz, kişileri 11 yıllık bir eğitimle "vasıfsız işçi" olarak yetiştirmektedir. Öğrenciler orta öğretimde mesleki ve teknik okullara yönlendirilmemekte, ortaokul ve liselerde ise yaşamda işe yarayacak hiçbir beceriyle donatılmamaktadır.

Bir örnek verelim. 1970 yılında ilkokullardan mezun

olan 710 983 kişinin dağılımı (17) yüzde olarak şöyledir: Hiçbir okula giremeyenler 50, ortaokula girenler 46, imam-hatip okullarına girenler 1.8, sanat ve meslek okullarına girenler 1.4 ilköğretmen okullarına girenler 0,6 .

2. Toplumun koşullandırılması üniversite kapılarındaki yığılmayı körükleyici yöndedir. Yedeksubaylık vb. yasalar da bu olguya yardımcı olmaktadır. Önemli önlemler alınmazsa, yığılma, 5-6 yıl sonra 1 milyona ulaşacaktır. Bu yığılma, bu talep, İlhan Tekeli'nin belirttiği gibi eğitimin bir yatırım malı olarak değil, bir tüketim malı olarak görülmesinin sonucudur.

3. Üniversiteler, özerklik perdesi altında, toplumun istemlerine sırt çevirmişler, öğrenci sığalarında gülünç artmalarla yetinmişlerdir. Üniversitemizde 1 öğrencilik sığa artışı için gerekli yatırımın 1 milyon TL dolayında olduğu gözlenmiştir. Bu duruma da bağlı olarak, iktidarlarca kimi yerde yetersiz, kimi yerde zararlı uygulamalara girişilmiş, mektupla eğitim, Yay-Kur gibi modeller ortaya çıkarılmıştır. Öte yandan, ekonomi aynı hızla geliştiğinden üniversite ve yüksek okul mezunlarının büyük bölümü "işsiz diplomalılar" ordusuna katılmaktadırlar.

4. Teknolojik gelişim, özellikle bilgisayarların kullanıma girmesi, düzenin çarpıklığı sonucu, eşitsizliğin sürdürülmesinin bir aracı olarak kullanılmaktadır. Bu denli büyük sayıda insanın "sınav"dan geçirilmesi, giderek olanaksızlaşacaktır. Seçme sınavlarının böylece sürdürülmesi beklenemez, önümüzdeki yıllarda bu sistem şöyle yada böyle çökmek durumundadır.

5. Kısa erimde, seçme sınavları yerine, adayları lisedeki başarılarına göre seçmek, yada kura ile seçmek yoluna gitmek ciddi olarak düşünülmelidir.

(17) Milli Eğitim Hareketleri 1942-1972, DİE, 1973, s.23.